

МОНГОЛЫН ЭМЭГТЭЙ УЛС ТӨРЧИД

(мэдээлэл, лавлагаа)

Т. Мягмаржав

Монгол Улс 1990 онд байнгын ажиллагаатай парламенттай болсоор эдүгээ 20 гаруй жил болов. Энэ хугацаанд нэр бүхий 19 эмэгтэй хууль тогтоох дээд байгууллагад ажилласан байна. Үүнд:

- Улсын Бага Хурлын гишүүнээр: 1990 - 1992 онд - 2,
- УИХ -ын гишүүнээр 1992 - 1996 онд - 3,
- УИХ -ын гишүүнээр 1996 - 2000 онд - 8,
- УИХ -ын гишүүнээр 2000 - 2004 онд - 9,
- УИХ -ын гишүүнээр 2004 - 2008 онд - 5,
- УИХ -ын гишүүнээр 2008 - 2012 онд - 3 тус тус сонгогдож байжээ.

Ялангуяа УИХ -ын сүүлийн 2 сонгуульд энэ тоо буурч ердөө 3 эмэгтэй сонгогдсон нь улсын нийт хүн амын 52 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлдэгтэй харьцуулбал хэтэрхий бага үзүүлэлт юм. Түүнчлэн гүйцэтгэх эрх мэдлийн талбарт үзэгдэхүйц эрх мэдэл бүхий албан тушаал хашдаг эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жин 6,6 хувь байгаа нь шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоо хангалтгүй байгааг харуулж байна. 2004-2008 оны Улсын Их Хурлын үед тодруулбал 2007 онд 5 эмэгтэй гишүүн идэвхи санаачилга гарган байж сонгуульд нэр дэвших эмэгтэйчүүдийн 30 хувийн квотыг “Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай” хуулийн төсөлд оруулсан ч эрэгтэй гишүүд зонхилсон парламент үүнийг хүлээж аваагүй, дэмжээгүй юм.

Энэ удаад /2012 онд/ “Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай” хуульд эмэгтэйчүүдийн нэр дэвших боломжийг 20 хувийн квотоор тогтоов. Нэг намаас 76 хүн нэр дэвшүүлнэ гэж тооцохоор, үүний 16 нь эмэгтэйчүүд байна гэсэн үг. Иймд, эмэгтэйчүүд энэ хуульчлагдсан боломжийг дүүрэн ашиглахыг эрмэлзэх учиртай. Мөн 16 жил дуншин байж батлагдсан “Жендэрийн тэгш байдлын тухай” хууль нь хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн асуудалд мэдрэмжтэй хандах, урьтач нөхцөл болсон нэг чухал алхам мөн. Эмэгтэйчүүд парламентад аль болох олноор сонгогдох нь төрийн захиргааны албан хаагчдын 46 хувийг, төрийн үйлчилгээний 72 хувийг эзэлдэг нийт эмэгтэйчүүдийн болон дунд, доод шатны ажлын дийлэнхийг нугалдаг эмэгтэйчүүдэд анхаарлаа хандуулах, тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлүүлэх, тодорхой өөрчлөлтүүдийг хийх зэрэг олон талын ач холбогдолтой билээ.

Эмэгтэйчүүдийн сонгогдсон үедээ хийсэн ажлуудыг жагсаавал

Хүснэгт 1

№	Овог нэр	Сонгогдсон онууд	Хэдэн удаа сонгогдсон мэргэжил	Байнгын хороо, ажлын хэсэг ахалсан болон бусад	Ямар хууль санаачилсан
1	Жанлав Бямбажав	1990-1992 УБХ-ын гишүүн 1992-1996 УИХ-ын гишүүн	2удаа Хуульч	1990 - 1992 УБХ-ын Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын асуудлын байнгын хорооны нарийн бичгийн дарга, 1992-1996 Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүн	Улсын Бага Хурал Өмч хувьчлалын тухай хууль, 1992 - 1996 онд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажиллаж байв.

2	Эрдэнэтогтох Алтангэрэл	1990-1992 УБХ-ын гишүүн	1удаа Эдийн засагч	Эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын асуудлын байнгын хорооны гишүүн	УБХ бүрэн эрхийнхээ хугацаанд 27 хууль шинээр баталж, 19 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ.
3	Дорж Мөнхөө	1992-1996 УИХ-ын гишүүн	1удаа Хүүхдийн их эмч	Хүн ам зүй, эрүүл мэнд, хөдөлмөр, нийгэм хангамжийн байнгын хорооны гишүүн	1992-1996 онд 137 багц хууль батлалцсан, 142 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ. Шүүхийн тухай хууль гол байв.
4	Төгсжаргал Ганди	1992-1996, 1996-2000, 2000-2004, 2004-2008 УИХ-ын гишүүн	4удаа сэтгүүлч	2000-2004 УИХ-ын НББХ-ны дарга, 2006-2008 НББСШУБХ- ны дарга	1992-1996 онд Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай зэрэг хуулиудийн ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажиллаж байв.
5	Ринчин Нарангэрэл	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа Багш	НББХ-ны дарга, УИХ дахь олонхийн бүлгийн орлогч дарга	Банкны тухай, Даатгалын тухай, Компанийн тухай ажлын хэсэгт ажиллав
6	Банзрагч Дэлгэрмаа	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа Эрх зүйч	Хүний эрхийн дэд хорооны дарга	УИХ-ын сонгуулийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай ,Орон сууц хувьчлалын тухай зэрэг олон хуулиудад ажлын хэсэгт орж ажиллаж байв.
7	Ойдов Энхтуяа	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа Нягтлан- программч	Эмэгтэйчүүдийн бүлгэмийн ахлагч	Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай, Шударга бус өрсөлдөөнийг хориглох тухай хууль болон бусад хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв.
8	Үнэнбүрэн Наранцэцэг	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа Орчуулагч- референт Эдийн засагч	ЭЗБХороо, БОХХБХ-ны гишүүн	Компанийн тухай, Төрийн бус байгууллагын тухай, Үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлийн тухай зэрэг хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв.
9	Чүлтэм Отгонбаяр	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа Хууьч	1997-1998, 1999-2000 ХЗБХ-ны дарга 1999 онд Монгол Улсын Шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын чадавхыг сайжруулах стратегийн төлөвлөгөөний ажлын хэсгийг ахлагч	1997 онд Монгол Улсын Эрх зүйн шинэчлэлийн хөтөлбөр, Орон сууц хувьчлалын тухай болон бусад хуулиудын ажлын хэсэгт ажиллаж байв.
10	Санжаасүрэн Оюун	1998-2000, 2000-2004, 2004-2008, 2008-2012 УИХ-ын гишүүн	4 удаа Геохимич	2004-2005 онд УИХ-ын дэд дарга, УИХ дахь “Эх орон-Ардчилал” эвслийн бүлгийн дарга, 2006-2007 онд УИХ- ын Мянганы хөгжлийн зорилт, ядуурлыг бууруулах асуудлын дэд хорооны дарга	1996-2000 онд УИХ нь өөрийн бүрэн эрхийн хугацаанд шинээр 173 хууль баталж, давхардсан тоогоор 255 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна. УИХ-ын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл, Авилгалын эсрэг хуулийн төслийг санаачлан өргөн барьсан.
11	Хашбат Хулан	1996-2000 УИХ-ын гишүүн	1удаа ОУ-ын харилцааны мэргэжилтэн	1996-1998 НББХ-ны дарга	Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн ажлын хэсэг

Судалгааны эмхтгэл, XIII боть

12	Насалжав Гэрэлсүрэн	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	1удаа Багш	Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль, Химийн хорт бодисоос хамгаалах тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч	“Халамжийн тухай” хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөд хүүхэд төрүүлсэн бүх эхчүүдэд хүүхдээ нэг нас хүртэл нь асарсаны халамжийн тэтгэврийг олгох заалт, хөдөлмөрийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах ажлын хэсэгт орж ажилласан. Банк бус санхүүгийн байгууллагын тухай хууль, Хоршооны хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Хадгаламж зээлийн хоршооны эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шинэ бүлгийг санаачлан өргөн барьж батлуулсан. 5 хууль санаачлан өргөн барьсан, 30 гаруй ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан.
13	Нордов Болормаа	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	1удаа Багш	“Төрийн албаны тухай” хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч	Хүүхдийн эрхийг хамгаалах хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль, Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль, Эрүү, Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хууль, Бүрэн эрхийнхээ хугацаанд 11 хуулийн төсөл санаачилж, 24 хуулийн ажлын хэсгийн бүрэлдхүүнд ажилласан.
14	Бадраа Долгор	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	1удаа Эрх зүйч	УИХ дахь эмэгтэй гишүүдийн бүлгийн ахлагч	УИХ-ын тухай багц хууль, Орон нутгийн сонгуулийн хууль болон Ерөнхийлөгчийн тухай хуулийн өөрчлөлт, Засгийн газрын тухай хуулийн өөрчлөлт, Газрын тухай хууль, Газрын төлбөрийн тухай хууль, Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль, Нийгмийн халамжийн хуулийн өөрчлөлт, Эрүү, Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хууль, Өмгөөллийн тухай хууль, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай” хууль зэрэг 50 гаруй хуулийн ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан.
15	Данзандаржаа Туяа	2001-2004, 2004-2008 УИХ-ын гишүүн	2удаа Эм зүйч	Парламентын түүхэнд анх удаа “Төрөөс эмийн талаар баримтлах бодлого”-ыг батлан гаргасан. “Эрүүл мэндийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль”-ийн төслийн ажлын хэсгийн ахлагч	Гэр бүл дэх хүчирхийллийн эсрэг хууль “Иод дутагдалтай тэмцэх тухай” хуулийг Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар оруулж хэлэлцүүлсэн.

16	Дашжамц Арвин	2000-2004, 2004-2008, 2008-2012 УИХ-ын гишүүн	Зудаа Эдийн засагч	НББСШУБХ-ны дарга, УИХ дахь Монгол-Итали, Монгол-Буриадын парламентын бүлгийн дарга	Бүсийн төв, хот, бүсийн тулгуур төв хот, бүлэг суурингийн тогтолцоог батлах тухай, Газрын тухай, Кадастрын зураглал, газрын кадастрын тухай, Геодези зураг зүйн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Амьтан ургамал тэдгээрийн гаралтай эд зүйлийн олон улсын худалдааг зохицуулах тухай хууль, Авто замын болон Авто тээврийн тухай хуульд оролцож ажилласан. УИХ нь нийт 140 хуулийг шинээр баталж, 443 хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ.
17	Дуламсүрэн Оюунхорол	2000-2004, 2008-2012 УИХ-ын гишүүн	Зудаа Багш	НББСШУБХ-ны дарга “Боловсролын тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах ажлын хэсгийн ахлагч, Монгол-Швейцарын парламентын бүлгийн дарга	Иргэний хууль, Тэтгэвэр тэтгэмжийн тухай хууль, Бүсийн төв, хот, бүсийн тулгуур төв хот, бүлэг суурингийн тогтолцоог батлах тухай, Мал бүхий иргэдийг албан татвараас чөлөөлөх тухай, Онцгой албан татварын хууль, Гаалийн тарифын тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал батлах тухай, Монгол Улсын бүсүүдийн хөгжлийн дунд хугацааны стратеги батлах тухай, Нийгмийн салбарын хувьчлалын тухай, Гадаадын зээл тусламжийг зохицуулах тухай, Иргэний эрүүл мэндийн даатгалын тухай, Эрүүл мэндийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай, Гадаадаас ажиллах хүч авах, гадаадад ажиллах хүч гаргах тухай хууль зэрэг олон хуульд ажлын хэсэгт гишүүнээр ажилласан.
18	Дулбаа Алтай	2000-2004 УИХ-ын гишүүн	1удаа Түүхч, багш	УИХ-ын Ёс зүйн дэд хорооны дүрэм болон УИХ-ын гишүүний ёс зүйн хэм хэмжээний дүрмийн төслийг боловсруулах ажлын хэсгийн ахлагч	“Боловсролын багц хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд бага, дунд болон дээд боловсролын тогтолцооны тухай санал дүгнэлт оруулсан
19	Бүдээ Мөнхтуяа	2004-2008 УИХ-ын гишүүн	1удаа Инженер	АБГББХ-ны дарга	“Жендерийн тэгш байдлын тухай” хууль, Иргэдийн санал, хүсэлт, гомдлыг хүлээн авах байнгын хороо байгуулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан, Замчин эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийг хүнд нөхцөлд хамруулах тухай журам батлуулсан, “Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах” тухай ажлын хэсгийн ахлагч, гишүүнээр ажилласан.

УИХ -ын гишүүн, Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, сайдаар ажилласан эмэгтэйчүүд

- Т. Ганди Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Эрүүл Мэндийн сайд 2004 - 2006 он, Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Нийгмийн Хамгаалал Хөдөлмөрийн сайд 2008 - 2012 он
- С. Оюун Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Гадаад хэргийн сайд 2007 - 2008 он
- Н. Болормаа Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Боловсрол Соёл Шинжлэх Ухааны Яамны сайд 2007 - 2008 он
- Д.Туяа Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Эрүүл Мэндийн сайд 2007 - 2008 он

Монгол улсаа төлөөлөх хүндтэй бөгөөд хариуцлагатай үүргийг хүлээж Улсын Их Хурлын гишүүн асан хатагтай Б. Дэлгэрмаа Сингапур улсад, хатагтай Т. Ганди Унгар улсад тус тус Онц бөгөөд Бүрэн эрх элчин сайдаар 2012 оноос томилогдон ажиллаж байна.

“Төр засгийн шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүд сонгогдох боломж” нэртэй тандалтын судалгаанд нийт 41 эмэгтэйн нэр дурьдагдсан бөгөөд тэдгээрээс хамгийн их санал авсан эхний 15 эмэгтэй улс төрчийг жагсаав.

Хүснэгт 2

Нийгэмд хамгийн нэр хүндтэй эхний 15 эмэгтэй улс төрч

д/д	Улс төрчийн нэр	Хувь
1.	С. Оюун	29,7
2.	Т. Ганди	22,2
3.	Н. Болормаа	12,7
4.	Д. Арвин	4,7
5.	Д. Туяа	4,4
6.	Б. Дэлгэрмаа	3,8
7.	Б. Мөнхтуяа	3,8
8.	Ж. Цолмон	3,2
9.	Ц.Оюунгэрэл	3,0
10.	Д.Мөнхөө	2,9
11.	М.Ичинноров	1,0
12.	Н.Удвал	0,9
13.	Д.Оюунхорол	0,8
14.	Б.Батсэрээдэн	0,8
15.	Х.Хулан	0,7

Дүгнэлт:

- ИЗН -ын дарга, С. Оюун 29.7 хувиар 1 -рт, МАН -ын гишүүн Т. Ганди 22.2 хувиар

2 -рт, МАН -ын гишүүн, Н.Болормаа 12.7 хувиар 3 -рт жагссан байна. Тэдний дараа Д. Арвин, Д. Туяа, Б. Дэлгэрмаа зэрэг 12 улс төрч эмэгтэй 0.7 - 4.7 хувиар жагсчээ.

- Эмэгтэй улс төрчдийн бүрдүүлбэл зохих имидж, Респондентуудаар хүндэлж явдаг эмэгтэй улс төрчдийг нь нэрлэсэнээр тэдэнд боломж олговол биднийг төлөөлөх, бидний дуу хоолой болох нөөц бололцоо байгааг илтгэн харуулж байна.
- Т. Ганди, С. Оюун нар нь УИХ -ын гишүүнээр 4 удаа, Засгийн газрын гишүүнээр 1 - 2 удаа сонгогдон ажилласан хамгийн туршлагатай, чадварлаг улс төрчид гэдэг нь харагдаж байна.
- Үүнээс үзэхэд манай парламентад шинэ залуу, чадварлаг эмэгтэй улс төрчдийг сонгуульд нэр дэвшүүлэх сонгох нэн шаардлага хэрэгцээ байна.

* * *

Ашигласан материал:

- Монгол Улсын Их Хурал 1992 - 1996, 2010 он
- Монгол Улсын Их Хурал 1996 - 2000, 1997 он
- Монгол Улсын Их Хурал 2000 - 2004, 2001 он
- Монгол Улсын Их Хурал 2004-2008, 2008 он
- Монгол Улсын Байнгын ажиллагаатай парламент 1990 - 2010, 2010 он
- 76: Хэн нь хэн бэ 2000 - 2004, 2004 он
- “Жендерийн асуудал” сэдвээр өдөр тутмын сонинд нийтлэгдсэн нийтлэлийн түүвэр, 2010;

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН